

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Poučovací povinnost soudu a překvapivé rozhodnutí

Soudy mají podle § 118a odst. 1 až 3 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, v platném znění (dále jen „o.s.ř.“) poučovací povinnost ve vztahu k účastníkovi civilního řízení, u něhož v průběhu řízení vyjde najevo, že bez doplnění tvrzení či důkazů nemusí ve sporu uspět. Smyslem poučovací povinnosti je poskytnout účastníkovi řízení možnost procesně reagovat tak, aby soud nevydal rozhodnutí, které je pro něho překvapivé. Poučovací povinnost tak patří k významným procesním institutům, které zajišťují naplnění zásady předvídatelnosti soudního rozhodnutí a v širším smyslu také práva účastníka na spravedlivý proces.

Poučovací povinnost dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř.

Občanský soudní řád vymezuje v § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. tři typy případů, kdy má soud, resp. předseda senátu, poskytnout poučení o hrozícím neúspěchu ve věci, a to když:

- a. účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně; v takovém případě předseda senátu účastníka vyzve, aby svá tvrzení doplnil a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy (§ 118a odst. 1 o.s.ř.);
- b. má předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkova právního názoru; v takovém případě vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vyličení rozhodných skutečností a poučí jej, jak má vyličení rozhodných skutečností doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy (§ 118a odst. 2 o.s.ř.);
- c. předseda senátu v průběhu jednání zjistí, že účastník řízení dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení; v takovém případě jej vyzve, aby tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu, a poučí jej o následcích nesplnění této výzvy (§ 118a odst. 3 o.s.ř.).

Soud, resp. předseda senátu, je povinen poskytnout poučení podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. i účastníkovi, který je zastoupen advokátem. Tím se uvedené poučení liší od poučení čistě procesní povahy, které soud straně, která je takto zastoupena, podle § 118a odst. 4 o.s.ř. poskytnout nemusí.[\[1\]](#)

Poučení a koncentrace řízení

Poučovací povinnost soudu je významně spojena s institutem koncentrace řízení, podle něhož jsou účastníci řízení povinni vyličít veškeré rozhodné skutečnosti a označit důkazy nejpozději do zákonem či soudem vymezené fáze řízení.[\[2\]](#)

Pokud má soud povinnost poučit účastníka řízení dle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., je povinen tak učinit nejpozději do okamžiku koncentrace řízení a pokud se tak nestalo (ač se tak objektivně stát mělo), nebrání koncentrace řízení podle § 118b odst. 1 o.s.ř. tomu, aby tyto skutečnosti vyličil, resp. aby označil důkazy potřebné k prokázání svých skutkových tvrzení i poté, kdy koncentrace nastala. Platí však, že poté, co došlo ke koncentraci řízení, již účastník řízení nemůže doplnit jiné než v poučení soudu konkrétně vymezené skutečnosti a důkazy.[\[3\]](#)

Jestliže je poučení podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. poskytnuto až poté, co nastaly účinky koncentrace řízení podle § 118b odst. 1 o.s.ř., je v materiálním rozsahu tohoto poučení jednou provždy prolomena koncentrace řízení s účinky až do vydání meritorního rozhodnutí soudu prvního stupně.[\[4\]](#)

Protokolace poučení soudu

Pokud jde o formální stránku poučení soudu podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., může soud svoji poučovací povinnost splnit buď písemně, anebo do protokolu. Zatímco poučení o podstatě koncentrace řízení ve smyslu § 118b odst. 1, § 114c odst. 5 a § 119a odst. 1 o.s.ř. může soud zaprotokolovat pouze s odkazem na tato zákonná ustanovení, poučení o konkrétních důvodech hrozícího neúspěchu ve sporu pro neunesení břemene tvrdit nebo prokazovat je třeba zaprotokolovat důsledně, a nikoli pouze odkazem na § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř.[\[5\]](#) Naopak není-li součástí poučení odkaz na toto ustanovení, není taková absence poučení nijak na škodu.[\[6\]](#) Protokolace poučení nesmí vzbuzovat žádné pochybnosti o tom, že se účastníkovi řízení poučení řádně dostalo[\[7\]](#) a musí být dostatečně konkrétní[\[8\]](#), a to tak, aby bylo zřejmé, ke kterým určitým tvrzením má účastník předložit své důkazy.[\[9\]](#)

Zákaz překvapivého rozhodnutí

S poučovací povinností soudu úzce souvisí tzv. zákaz překvapivého rozhodnutí, resp. zásada předvídatelnosti soudního rozhodování, které se v českém právním řádu projevují hned ve dvou rovinách. V první řadě se tyto principy uplatní v oblasti hmotněprávní, kdy zákon po soudech vyžaduje, aby v obdobných případech rozhodovaly stejně (srov. § 13 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník), což umožňuje právním subjektům spolehnout se na judikatorní výklad právních předpisů a přizpůsobit mu svoje jednání. Druhá rovina obou těchto principů je rovina procesněprávní, která soudu zakazuje založit své rozhodnutí na právním názoru, který strany neočekávaly, a nemohly proto na něj reagovat.[\[10\]](#)

Zákaz překvapivosti rozhodnutí obecně vychází z čl. 36 odst. 1 Listiny, který zakotvuje právo účastníka řízení na spravedlivý proces. Jedním z aspektů tohoto ústavně garantovaného práva je předpoklad alespoň minimální předvídatelnosti soudního rozhodování spolu s požadavkem, aby se soud odpovídajícím způsobem vypořádal s námitkami účastníků řízení.[\[11\]](#)

Judikatura Nejvyššího soudu obecně označuje za překvapivé rozhodnutí takové rozhodnutí, které z pohledu předcházejícího řízení originálním způsobem posuzuje rozhodovanou věc a jehož přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat.[\[12\]](#) Typickým příkladem nepředvídatelného, resp. překvapivého rozhodnutí je dle rozhodovací praxe soudní rozhodnutí, které nebylo možno na základě zjištěného skutkového stavu věci, postupu soudu a dosud přednesených tvrzení účastníků řízení předvídat. Tak je tomu podle Nejvyššího soudu např. tehdy, kdy odvolací soud oproti soudu prvního stupně posuzoval skutečnost, kterou žádný z účastníků řízení nikdy netvrdil či nepopíral, popř. která nebyla předmětem posuzování soudu prvního stupně. Naopak za překvapivé rozhodnutí Nejvyšší soud nepovažuje rozhodnutí odvolacího soudu jen proto, že skutečnosti zjištěné dokazováním právně hodnotil jinak než soud prvního stupně.[\[13\]](#)

Obdobným způsobem chápe překvapivá rozhodnutí ve své judikatuře i Ústavní soud, podle něhož jde o překvapivé rozhodnutí mimo jiné tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému hodnocení důkazů nebo k odlišnému právnímu hodnocení, přičemž zákaz překvapivých rozhodnutí neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí; tento zákaz však znamená, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat.[\[14\]](#) O překvapivé rozhodnutí se podle Ústavního soudu jedná také v případě, kdy účastníkům řízení nebyl vytvořen

prostor pro účinné uplatnění námitek.[15]

K tomu, aby soudy byly schopny efektivně docílit předvídatelnosti svého rozhodování, slouží právě ustanovení upravující poučovací povinnost soudu (§ 118a odst. 1 až 3 o.s.ř.). Účelem této poučovací povinnosti je zabránit tomu, aby se účastník řízení nedozvěděl až z rozhodnutí pro něho nepříznivého, tedy překvapivě, že podle hodnocení soudu neunesl břemeno tvrzení či důkazní břemeno, a aby měl příležitost doplnit chybějící tvrzení či navrhnout další důkazy.[16] Naopak tento postup se neuplatní v případě, kdy byla žaloba zamítnuta nikoli pro neunesení důkazního břemene, ale na základě zjištěného skutkového stavu. Postup podle § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. totiž přichází v úvahu jen tehdy, jestliže účastníky uvedená tvrzení a navržené důkazy nepostačují k tomu, aby byl objasněn skutkový stav věci.[17]

Zvláštním případem je pak ustanovení § 118a odst. 2 o.s.ř., které míří speciálně na situace, kdy účastník nevyličil všechny skutečnosti rozhodné pro právní posouzení věci z toho důvodu, že je z pohledu jím zvažovaného právního posouzení (odlišného od právního posouzení věci soudem) za právně významné nepovažoval. Jsou-li ale dosavadní tvrzení a navržené důkazy postačující i pro objasnění skutkového stavu věci rozhodného z hlediska hypotézy právní normy zvažované soudem, není k poučení podle tohoto ustanovení důvod.[18]

Limity poučovací povinnosti

Poučovací povinnost soudu má své limity a není bezbřehá. Jak bylo vysvětleno již výše, poučení soudu podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. představuje nástroj civilního řízení k eliminaci pro účastníka řízení nečekaného rozhodnutí typicky v případě, kdy mu hrozí zamítnutí žaloby pro neunesení břemene tvrzení nebo důkazního břemene, jímž se naplňuje požadavek na spravedlivý proces. Zároveň je ale potřeba si uvědomit, že účastníci mají v občanském soudním řízení rovné postavení (srov. § 18 odst. 1 o.s.ř.), což mimo jiné znamená, že soud se ke každému účastníku chová za téže nebo obdobné situace stejně.[19] Podle Ústavního soudu se zásada rovnosti účastníků projevuje mimo jiné tím, že každé procesní straně by měla být dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana.[20] Je nepochybné, že se uvedený princip uplatní právě i při poučení účastníka řízení podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř., neboť účelem tohoto poučení není umožnit soudu účastníky instruovat ohledně vedení řízení, natož jim napomáhat k dosažení úspěchu ve věci.

Uvedené výslovně potvrzuje i judikatura Ústavního soudu, který konstatoval, že: „*poučovací povinnost podle § 118a o.s.ř. se týká především procesních práv a povinností účastníka řízení. Smyslem poučovací povinnosti podle § 118a o. s. ř. je pak zamezení zamítnutí žaloby z důvodu neunesení břemene tvrzení a důkazního břemene. Součástí poučovací povinnosti soudu však není návod či pomoc účastníku spočívající v tom, co by měl nebo mohl v daném okamžiku učinit, a už rozhodně nelze účastníka poučovat o hmotném právu.*“[21] Tento princip, podle něhož je soudu zapovězeno poskytovat účastníkům návod ohledně dalšího procesního postupu v řízení, je však třeba chápat širěji. Jak totiž vyplývá z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, soud není oprávněn poučit účastníka řízení o tom, že může uplatnit obdobný či zcela jiný nárok, než který skutkově vymezil ve své žalobě a který by bylo možno posoudit podle jiné právní normy[22], případně o možnosti domáhat se jiného nároku na základě změny žaloby.[23]

Dalším korektivem poučovací povinnosti soudu je předpoklad alespoň minimální procesní součinnosti účastníků řízení, a to zejména co se týče jejich účasti na jednání. Poučení podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. totiž soud poskytuje pouze účastníku (příp. jeho zástupci), který je u jednání přítomen, přičemž jedná-li soud v souladu s § 101 odst. 3 o. s. ř. v nepřítomnosti, je to právě účastník, který svou nepřítomností u soudu způsobil, že se mu příslušného poučení nedostalo.[24] Jinými slovy, účastník,

který se jednání neúčastnil, dobrodiní poučení podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. ztrácí.[\[25\]](#) Pro úplnost dlužno dodat, že spolu s uvedeným poučením se účastník řízení absencí na jednání vzdává i možnosti být poučen o koncentraci řízení podle § 119a o.s.ř.[\[26\]](#)

Poučovací povinnost v odvolacím řízení

Poučovací povinnost podle § 118a o.s.ř. se uplatní i v odvolacím řízení. Odvolací soud však musí v intencích § 213b odst. 1 o.s.ř. dbát na to, aby poskytnutí uvedeného poučení nebránilo účinky neúplné apelace, které limitují možnost uplatnit v odvolacím řízení nové skutečnosti a nové důkazy. Poučení soudu proto nesmí v žádném případě vést k uplatnění nových skutečností nebo důkazů v rozporu s § 205a nebo § 211a o.s.ř. nebo k uplatnění procesních práv, která jsou za odvolacího řízení nepřijatelná. V každém případě platí, že i pokud by soud takové nezákonné poučení účastníku odvolacího řízení poskytl, nemohl by účastníkem odvolacího řízení učiněná nová tvrzení, nové důkazy nebo nově uplatněná procesní práva následně nijak zohlednit.[\[27\]](#)

Odvolací soud v praxi typicky poučuje zejména tehdy, když dospěje k názoru, že věc je v daném řízení z právního hlediska třeba posoudit jinak, než jak navrhuje účastník řízení a než jak učinil soud prvního stupně. V takovém případě musí odvolací soud účastníka řízení poučit ve smyslu § 118a odst. 2 o.s.ř.[\[28\]](#) Jestliže v důsledku odlišného právního posouzení odvolacího soudu účastník řízení již v dané věci neunáší břemeno tvrzení či důkazní břemeno, musí odvolací soud takovému účastníku poskytnout i dostatečný procesní prostor k dotvrzení relevantních skutečností a navržení odpovídajících důkazů.[\[29\]](#)

Jak dále vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu, poučovací povinnost podle § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. je povinností objektivní, a je tedy nerozhodné, zda se soud o potřebě poučení dozvěděl. Pokud tedy až v odvolacím řízení vyjde najevo, že poučovací povinnost nebyla v řízení před soudem prvního stupně dodržena, musí odvolací soud toto pochybení soudu prvního stupně napravit.[\[30\]](#) Nápravu takové vady řízení provede odvolací soud tím, že potřebné poučení poskytne účastníku řízení namísto soudu prvního stupně právě odvolací soud a rovněž provede důkazy označené účastníky na základě tohoto poučení. To však platí jen v případě, že neúspěšný účastník (odvolatel) v předchozím řízení v důsledku nesplnění poučovací povinnosti soudu prvního stupně neunesl své břemeno tvrzení nebo důkazní břemeno, a byl tedy ve věci neúspěšný. Jelikož takové nesplnění poučovací povinnosti soudu prvního stupně nepovažuje Nejvyšší soud za vadu řízení podle § 213b odst. 2 o.s.ř., není odvolací soud oprávněn odvoláním napadené rozhodnutí soudu prvního stupně podle § 219a odst. 1 písm. a) o.s.ř. zrušit.[\[31\]](#)

Závěr

Poučovací povinnost soudu je významným procesním institutem, který dává účastníkovi řízení, kterému hrozí neúspěch ve sporu, procesně reagovat na výzvu soudu a doplnit rozhodné skutečnosti a předložit chybějící důkazy. Poučovací povinnost soudu přispívá k zamezení vydání tzv. překvapivého rozhodnutí, které by se opíralo o skutečnosti, ke kterým se účastník řízení nemohl adekvátně vyjádřit. Uplatnění § 118a odst. 1 až 3 o.s.ř. má však své limity. Soud nemůže při uplatnění své poučovací povinnosti porušit zásadu rovnosti účastníků řízení, a to například tím, že by účastníka řízení instruoval ohledně jeho dalšího postupu. Předpokladem poučení ze strany soudu je také alespoň minimální procesní součinnost účastníka řízení spočívající v jeho účasti na jednání. Konečně v odvolacím řízení je poučovací povinnost limitována zejména omezenou přípustností uplatňování nových skutečností a důkazů.

JUDr. Martin Horvát, LL.M.,
advokát

Mgr. Izabela Szücssová,
advokátní koncipientka

[act legal s.r.o., advokátní kancelář](#)

Truhlářská 13-15
110 00 Praha 1

Tel.: +420 222 537 500 - 501

e-mail: office.prague@actlegal-czechia.com

[1] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1491/2002.

[2] Viz ustanovení § 114c odst. 5, § 118b a § 119a o.s.ř.

[3] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1829/2011.

[4] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2025, sp. zn. 30 Cdo 3314/2024.

[5] SVOBODA, Karel. § 118a [Poučovací povinnosti při jednání]. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, marg. č. 7, 38.

- [6] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2018, sp. zn. 32 Cdo 2911/2016.
- [7] Nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 2006, sp. zn. I. ÚS 212/06.
- [8] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2013, sp. zn. 32 Cdo 4255/2011.
- [9] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 807/2006.
- [10] PULKRÁBEK, Zdeněk. Zákaz překvapivého rozhodnutí: Bud' - anebo. Právní rozhledy, 2019, č. 11, s. 381-388.
- [11] Nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 654/03.
- [12] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4706/2010.
- [13] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2022, sp. zn. 28 Cdo 3098/2021.
- [14] Nález Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1247/20.
- [15] Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 2315/15.
- [16] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2497/2013.
- [17] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2335/2005.
- [18] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2022, sp. zn. 22 Cdo 3378/2021.
- [19] SVOBODA, Karel. § 18 [Rovnost a mateřština]. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024.
- [20] Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 49/10.
- [21] Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 743/16.
- [22] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2002/2002.
- [23] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2023, sp. zn. 29 Cdo 2304/2022.
- [24] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2016, sp. zn. 32 Cdo 685/2016.

[25] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. 28 Cdo 578/2011.

[26] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 1. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1793/2011.

[27] ŠEBEK, Roman. § 213b [Poučovací povinnost v odvolacím řízení]. In: SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, DOLEŽÍLEK, Jiří a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání (3. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2024, marg. č. 8.

[28] Nález Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2017, sp. zn. III. ÚS 3717/16.

[29] Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2025, sp. zn. I. ÚS 244/24.

[30] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2025, sp. zn. 25 Cdo 3086/2024.

[31] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2021, sp. zn. 21 Cdo 1014/2021.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporáční autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě – zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)